

Anton Omerza

Prelomni čas

Povzetek

Od leta 1990 do danes so prevajalci doživeli korenite spremembe predvsem, kar zadeva izrazje, nič odločilnega ni bilo narejenega glede njihovega statusa, pridobivanje znanja s sprotnim stalnim izobraževanjem pa kljub pomanjkanju strokovne literature, predvsem novih izdaj, postaja vedno pomembnejše.

Summary

Since 1990 translators have experienced major changes in the use of terms and expressions; yet nothing crucial has been done to improve their status; due to the lack of new editions of professional literature it is becoming ever more important to obtain new knowledge through permanent education.

Prevajalci, ki so bili navajeni živeti in delati v miru, kakršnega je zagotavljala socialistična ureditev, po koncu tega obdobja doživljajo številne spremembe. Takoj se postavi vprašanje, katere spremembe v družbi najbolj vplivajo na njihovo delo. Lahko jih razvrstimo v tri skupine:

1. nagle spremembe v izrazju, predvsem na političnem, gospodarskem in pravnem področju,
2. spremembe v zvezi s statusom prevajalcev,
3. spremembe pri pridobivanju prevajalskega znanja in spoznavanju izrazja.

Poglejmo, kako so potekale spremembe doslej in kako bodo najbrž v prihodnje.

Spremembe v izrazju

Osamosvojitve Slovenije je prinesla najprej spremembo izrazja na političnem področju; ta pravzaprav ni bila zelo obsežna, bolj je napovedovala novosti na drugih področjih. Spremenili so se nazivi organov in ustanov, pozneje so bili ustanovljeni novi skladi in agencije. To so najprej občutili sodni tolmači, saj so morali naenkrat poznati številne nove izraze, če so hoteli opravljati svoje delo. A razvoj je šel naprej in kmalu so se pojavili notarji, po-

klic, ki ga pri nas po drugi svetovni vojni sploh ni bilo. Skratka, za sodne tolmače so novi pojavi, z njimi pa tudi pojavljanje novih izrazov, na upravno-pravnem področju najbolj boleči, zato jim je OST posvetil veliko pozornosti.

Sprememba gospodarske ureditve, prehod iz socialističnega gospodarstva v tržno, je prinesla številne pojme iz kapitalističnega sveta, vendar ti včasih niso povsem primerljivi s tistimi v zahodnih državah. To velja zlasti za izrazje s področja financ, računovodstva in bančništva. Tudi organizacija gospodarskih družb z upravnimi in nadzornimi odbori ter njihova različnost, kar zadeva odgovornost, je sprva povzročala prevajalcem velike težave.

Zakaj vse to, zakaj težave? Edini dokument, ki je povzročil spremembo v družbi in je bil prevajalcem na voljo, je bil predpis, ki je urejal posamezno področje. Vlada ali strokovnjaki za upravno in gospodarsko področje niti pomislili niso, da bi z izdajo ustreznih brošur prevajalcem olajšali razumevanje novih pojmov. Če bi v teh brošurah pojme razložili in dodali še ustreznice v dveh ali treh jezikih, bi zelo olajšali sporazumevanje s svetom, ki ga (tudi zanje) opravljajo prevajalci in tolmači. Vsak večji sklop (sveženj) predpisov bi lahko

spremljala taka terminološka brošura za prevajalce.

Komaj smo nekako osvojili izrazje, ki v valovih prihaja k nam od leta 1991, že nas čaka nov napad; tokrat bo izrazje prišlo iz Evropske unije. Ne znamo si še prav predstavljati, kako se bodo pojavili ti novi pojmi; za sedaj, zaradi bohinjskega seminarja, vemo le, da moramo posloveniti številne nazive, imena ustanov, organov in sklepe Evropske unije, s katerimi bomo potem imeli popravek vsak dan. Kakšne nove pojme in izraze bo prinesla priprava na vključevanje v Evropsko unijo, pa si še ne znamo predstavljati. Govori se, da bo treba prevesti 80.000 strani dokumentacije, od tega največ iz kmetijstva, prometa in administracije. Po našem pojmovanju prevajalskih strok bo največ sprememb pri pravnih in ekonomskih izrazih. Pa še nekaj. Ker so se v vladi odločili, da bo angleščina temeljni jezik pri prevajanju te dokumentacije, bodo nenadoma zanemarjeni drugi tuji jeziki.

Recimo, da organizatorji tega prevajalskega projekta ne bodo zanemarjali terminološkega dela in bodo pripravili ustrezne glosarje in druge pripomočke, s katerimi bo mogoče poenotiti slovenske ustreznice za angleške izraze. Recimo, da bo to gradivo na voljo tudi prevajalcem, ki pri projektu ne bodo sodelovali. Slovenski izrazi se bodo prijeli, za podlago bomo imeli angleške, prek večjezičnega slovarja izrazov Evropske unije Eurodicautom pa bomo dobili ustreznice še v drugih jezikih. Izrazje, ki bo vključeno v naše normativne akte, usklajene z akti Evropske unije, bo postalo naše, saj bodo to naši predpisi in zakoni, torej se bodo pojavljali vsepovsod. Prevajalec jih bo moral osvojiti, tudi tisti, ki ne pozna angleščine, ki prevaja v druge jezike.

Menim, da je v zvezi z izrazjem, ki bo kmalu prišlo k nam, še preveč nerešenih vprašanj, da bi lahko napisali kaj takega, kar bi bilo verjetno ali celo točno. Vemo le, da bomo morali biti vsi pozorni, pa ne le mi, prevajalci, pač pa tudi naše strokovno društvo, prevajalska zbor-

nica (ki je še ni), oddelek za prevajanje in tolmačenje na filozofski fakulteti in OST.

Status prevajalcev

Če ste pozorno spremljali spremembe glede statusa prevajalcev od osamosvojitve Slovenije, ste ugotovili, da se je nekaj premaknilo na bolje, čeprav stvari še niso zadovoljivo urejene. Takrat smo bili v pristojnosti ministrstva za kulturo, potem so o nas nekaj časa razpravljali v ministrstvu za znanost, končno smo pristali pri ministrstvu za delo. Tam so nam dali pozitivno mnenje glede uresničevanja statusa samostojnih prevajalcev, a kaj, ko je praksa v posameznih občinah drugačna, saj jih ponekod silijo kar med samostojne podjetnike. To se bo, tako upam, kmalu uredilo, zdaj še z akcijami DZTPS. Pozneje, morda že leta 1999, pa bi se morala ustanoviti prevajalska zbornica, ki bi združevala interese vseh prevajalcev, od strokovnih do književnih. Ker smo strokovni prevajalci najštevilnejši, je logično, da bomo prevzeli pobudo za njeno ustanovitev. Nekaj korakov v tej smeri je že bilo narejenih, kmalu pa jih bo še več.

Prevajalska zbornica je edina institucija, ki se bo lahko enakovredno pogovarjala z vlado in ki utegne imeti tudi svojega predstavnika v državnem svetu. Statusna vprašanja, vprašanja, skupna vsem prevajalcem, ceniki storitev ipd. naj bi bili njeno delo. Verjetno bo strukturirana tako, da bodo v njej sekcije za strokovno prevajanje, konsektivno prevajanje, sodno tolmačenje in književno prevajanje. DZTPS si lahko od ustanovitve zbornice veliko obeta, čeprav nekateri menijo drugače. Ko se bo društvo oteslo dela, ki ga bo v njegovem interesu opravljala zbornica, se bodo šele pokazale njegove prave naloge. Za zdaj je OST neko prevzel izobraževanje prevajalcev ob delu, filozofska fakulteta (FF) redno izobraževanje prevajalcev, tako da bi lahko bila, poleg servisa, obveščanje in založništvo temeljna dejavnost društva, če ne štejemo povezovanja s sorodnimi organizacijami.

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo bo prinesla spremembe tudi pri statusu prevajalcev, predvsem za samostojne prevajalce. Doselek je bil, zaradi pomanjkanja strokovne literature, osnovni kapital vsakega dobrega samostojnega prevajalca z leti pridobljeno terminološko znanje, opredmeteno v t. i. osebnih glosarjih, sprememba izrazja pa bo vrednost tega terminološkega kapitala nekoliko omajala. Kdor ne bo sledil novostim in osebnih glosarjev dopolnjeval z novimi izrazi, bo izgubil položaj na prevajalskem trgu, ki ga je imel doslej. Menim, da bodo izrazi iz Evropske unije malo premešali tržne položaje samostojnih prevajalcev. Tisti, ki bodo znali biti »zraven« in ki delujejo na pravnem in ekonomskem področju, bodo vsekakor imeli prednost pred drugimi.

Pridobivanje znanja in izrazja

Pravo prevajalsko znanje naj bi prevajalcem praviloma zagotavljal le Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Filozofski fakulteti v Ljubljani. Vendar, sodeč po programu, so tam še preveč naslonjeni na teorijo in na netipične stroke, resnega dela, ki mu pravimo jeziki strok v povezavi s slovenščino, pa se še ne zavedajo dovolj. Počakati bo pač treba nekaj generacij, da jih bo praksa prisilila k temu, da bodo znali izobraževati prevajalce zanjo.

OST se je specializiral za aktualne prevajalske potrebe. To je sočasno njegova prednost in slabost. Prednost je v tem, da je sposoben v kratkem času pripraviti seminar, s terminološkim gradivom vred, za katerega je prišla pobuda od prevajalcev. Tipična primera za to sta italijanski in nemški notarski seminar. OST se lahko zelo hitro odzove na pobude iz prevajalske prakse, ne more pa nadomestiti rednega izobraževanja. To se je lepo pokazalo pri tečajih tolmačenja, kjer so prevajalci izvedeli le, kako težko se je naučiti pravega konsektiv-

nega tolmačenja – in nič več. Zato je naloga OST, da je ves čas tesno povezan z DZTPS, kjer spremlja prevajalsko prakso, in z Oddelkom za prevajanje in tolmačenje pri FF v Ljubljani, kjer spremlja t. i. splošno izobraževanje prevajalcev. Pa še nekaj. OST lahko sčasoma, zaradi svojih poslovnih zvez v tujini, postane najbolj izpostavljen partner s tujino, celo bolj kot DZTPS in FF.

Pridobivanje izrazja je najšibkejša točka slovenskih prevajalcev. Če zanemarimo nekaj internih glosarjev podjetij, ima prevajalec danes na voljo le oba Apovnikova slovarja (kjer mrgoli za Avstrijo značilnih pojmov) in Šegin slovar. Res je, da OST in DZTPS pripravljata Leksikon pravnih izrazov, a vse to je le kaplja v morje v primerjavi s tem, kar bi potrebovali (glej prispevek Strokovni slovarji v Sloveniji, Mostovi 1997). Zdi se mi, da je priprava nujno potrebnih slovarjev in glosarjev bolj organizacijski kot strokovni problem. Tu gre predvsem za nekaj, kar imenujem »slovenskost«, za tipični slovenski individualizem, ki se kaže tudi pri pripravljanju slovarjev.

Nekaj angleško-slovenskih glosarjev bomo prav gotovo dobili že na začetku prevajanja »za Evropo«, a to še zdaleč ne bo vse, kar prevajalci potrebujemo. Če bodo vladne službe razmišljale na svoji strani, OST in DZTPS na svoji strani, stroke (pravo – pravna fakulteta, ekonomija – ekonomska fakulteta) pa bodo stale ob strani, ne bomo dobili nobenega glosarja ali slovarja. Zato upravičeno trdim, da je pogoj za začetek resnega dela pri strokovni literaturi za prevajalce v tem, da nekako premagamo »slovenskost« in se začnemo povezovati. Gre za temeljno organizacijsko vprašanje, ki zavira nastajanje uporabnih slovarjev in glosarjev. Lahko bi celo rekli, da je to temeljna mentalitetna ovira za nastanek slovarjev. Ne znamo se povezati, en sam avtor pa ne more veliko napraviti.